

IOANNIS LEVVENCLAI DE MOSCORVM BELLIS ADVERSVS FINITIMOS GE-

stis, ab annis iam LXX, quibus antea per Europam obscuri
paullatim innotuerunt, commen-
tarius.

A VANDO de Rufforum (qua appellatione populi omnes magni Moscorū principis imperio subiecti ueniūt) situ, diuersis regionibus, ciuitatibus, amplitudine gentis, religione, moribus & institutis, pleriq; uiri clarissimi satis multa litteris haecenus prodidere, praesertim illustris ille Baro Herbestenus, cuius unius cōmentarij uel admodum curiosis satisfacere possunt: operæ nos pretium facturos putauimus, si quibus potissimum bellis famam nominis aliquam consequuti essent, una eademq; perpetua narratione breuiter (quantum eius fieri posset) explicaremus. In hanc cogitationem magno animi studio incumbentibus, uisum est nequaquam ordiri commemorationem hanc à priscis illis sæculis, quibus natio barbara necdum exteris, ac nobis praesertim ad solem occidentem uergentibus, nota satis fuit: sed à patrum memoria tantum, qua per Europam clarere cepit, uix antè uel ipso nomine cognita. Veteres quidem historias quod attinet, scio perantiquis in Annalibus Germanorum reperiri, uenisse ad Imp. Cæs. Henricū III Aug. qui tum in urbe Vangionum Berbetomago (Bormatiã hodie uocant) agebat, Rufforum principem, declarandæ suæ in Augustum obseruantiaë causâ. Verum ex uarijs indicationibus quātum colligere licet, uidetur hoc intelligendum potius de Russis illis, qui hodie Polonorum regi parent, ac nostro imperio sunt uiciniores. Habebant illi tum principē peculiarem, qui maiestatem Imperatoris Romani, regnantis ad solem occidentem, agnosceret. Parebāt eidem Imperatori & Sarmataë, quos hodie Polonos uocamus. sed hi paullatim ob nostrorum principum secordiam, publicaq; discidia, quorum praecipui auctores erant pontifices non sacri, sed execrandi, non à nostris modo defecerunt: uerumetiam imperio suo finitimas gentes, Ruffos, plerosq; Scythas, quos hodie Tartaros dicimus, Lituanos, Samogithios, Masouios, nostraq; demum memoria Boruffos magna cum parte Liuoniorum adiunxerunt. Ut ut sanè res habeat, equidem infitari nolim, eiusdem originis utrosq; Ruffos esse: uerum illos remotiores parum cum nostris habuisse commercij crediderim. Græcis recentioribus notior hæc fuit natio, quippe quæ magnis in Pannoniam uicinamq; Thraciam irruptionibus plurimum Constantinopolitanis Imperatoribus negotij fecit. Narratur hæc prolixè à Zonara, Cedreno, Gregora, ceterisq; Græcorum annalium scriptoribus, quorum nos plerosq; typis necdum editos & uidimus & legimus. Frequens apud illos Rosforū (sic enim nuncupant) appellatio reperitur, de uoce Roxolanorum ueterum (ut quidam perhibent) orta. Et quidem opera Græcorum tam-

t dem

dem Christianam ad religionem perducti sunt, in hoc genere postremi omnium (si Lituanos, Boruffos, & Liuonios excipias) Europæ nationū. Qua de caussa factum est, ut ecclesiæ Græcæ tam in doctrina, quam religionis ritibus auctoritatem sequantur. Ac ueri profecto simile fuerit, nationem barbaram, quæ prius in Thraciam excurrere consueuisset, ob eius regionis opulentiam, ex Christianæ religionis disciplina mitiorem factā, pristinum illud studium uexandi finitimos abieciisse, præsertim postquā à uicinis Scythis siue Tartaris grauius premi cepisset. Propterea nihil admodum memorabile de ipsis proditum monumentis litterarum accepimus, ante Casimiri Sarmatarum regis imperium, cuius filij nati maiores duo, Ioannes Albertus & Alexander, perpetuas cum Moscis inimicitias exercuerunt: tertius uero Sigismundus res aduersus eosdem memoria dignas gessit. ad quas prius quàm ueniamus, lubet id Liuoniorum aduersus Moscos prælium recensere, quod paucis annis antè pugnatum incredibili uirtute fuit, nec satis hæcenus nostris hominibus explicatum: quando qui Paulo Louio & Sigismundo Baroni Herbesteno rem narrarunt, suis usi rationibus, aliter commemorarunt, quàm nos apud ipsos Liuonios acceperimus. Velim uero, lector, non prolixam à me historiam expectes, sed rerum præcipuarum indicationem breuem: ne commentarij modum excedat narratio, quæ cetero qui tanta in uarietate plus æ quo fortassis excrescet.

Erant elapsi anni à nato ex uirgine Iesu Christo Dei F. C I D I D, quum obortis simultatibus inter Moscorum principem & collegij siue ordinis Teutonici apud Liuonios ducem, quem Magistrum militiae uocant, tandem bellum incoatum est, in quo aliquamdiu nihil admodum memoria posteritatis dignum gerebatur. Erat id temporis dux gentis Basilus Ioannis F. (dictus antea Gabrielus) matre Græca Sophia Thomæ Palæologi, clarissimi principis in Peloponeso, filia natus. Is quum Ioanni patri successisset, singulari gloriæ cupiditate flagrabat: & multis sanè rebus egregia cum laude gestis hoc consequutus est, ut maioribus suis anteferretur. Habebat hostem in hoc bello nec uiribus admodum imparē, & rei militaris scientia clarum. Nam ordini Teutonico cum imperio potestate que præerat Gualterus Pletenburgius, equestri familia natus apud occidentales Saxones, quos hodie Bestualos appellant, magni uir animi & consilij, qui mature adiunxerat sibi L X X I I ciuitates Germaniæ, quæ Saxonico in solo sitæ foedus inter se multo antè pepigerant, eiq; nomen ab Ansa dederant, quasi quæ perpetuis uelut ansis inter se cohærent. Ab his pecuniam in belli sumtum, alia que necessaria largiter accipiebat. Tandem non expectandum ratus, ut intra fines suos exercitu adducto bellum Moscus ingenti cum agrorum depopulatione, pro gentis immanitate barbara, gereret: ultro belli sedem in hosticum solum transferendam statuit, & si hostis occurrat, prælio decernendum. Et faciebat hoc eo fidentius, quod Alexander Polonus per internuntios promiserat, se quamprimum Pletenburgius fines hostium attigisset, ab altera parte suis cum copijs Moscos inuasurum. in quo tamen eius deinde spem planè fellit.

A fellit. Itaq; Pletenburgius lectissima septem Germanicorum equitum millia, cum quinque millibus Curonum (Liunionorum hi sunt natio, Gualteriq; tum imperio parebant) intra fines hostium ducit, & munitiones quasdam occupat. inde castris motis a. d. xvi. Kal. Octobr. recta Plescouiam pergit, urbem amplam ac Liunionae uicinam. Occurrit heic ei Moscus, incredibili cum hominum multitudine. Nam ingens erat ad urbem planicies, ad conflictum longè aptissima. Perhibent habuisse Moscum supra centena suorum hominum millia, quibus triginta millia Scytharum siue Tartarorum adiunxerat. etenim ut latissimæ sunt eæ regiones, ita hominum copia nimium quantum abundant. Multitudini Moscus fidere, Pletenburgius ob paucitatem suorum minimè terreri: quiturbam imbellem, inconditam, perexiliter munitam orientalium more, suorum uirtuti cessuram sciret, ubi primum sagittis emissis uentum ad manus foret. Itaque breui cohortatione suos excitatos recta Scytharum in agmen oppositum ducit. Solent enim Mosci Tartaros primos in hostem immittere, ut qui sagittarum eiaculatione plurimum ualeant, & equorum pernitate recipere se quò uelint possint. In eos Pletenburgius ahenea tormenta bellica feliciter displodit. inde suos propius cum hoste manum conserere iubet, quorum impetu mox illi fundi fugari que. nam inermes aduersus armatos haudquaquam subsistere poterant. Succedunt his Mosci duodecim in agmina distributi, quorum singula hominum ad nouem millia continerent. Eos quoque Pletenburgij miles non modo fortiter excipit, ac dimicantes sustinet: sed etiam pari felicitate disturbat, cædit, uincit. Hostium reliquiae re desperata noctis interuentu Plescouiam fuga se recipiunt. Incredibilem sanè cladem acceperant, cuius erant argumenta campi latissimi passim cadaueribus cooperti. neque defunt, qui tradant ex Tartaris atque Moscis hominum ad octoginta millia periisse, de Pletenburgij militibus uulneratos quidem fuisse iactu sagittarum plurimos, sed unum tantum interemtum: quod tamen nobis in medio relinquere placet. Herbestenus signiferi cuiusdam prodicione cæsos a Moscis ad cccc pedites fuisse refert, ceteros incolumes euasisse. Hoc quidem certè constat, felicem hunc ducem exiguo cum suorum damno multis millibus cæsis maximum hosti detrimentum attulisse. Satis hoc uel inde colligi poterat, quod ea planicies, in qua pugnatum fuerat, & quæ supra sexaginta stadia longè late que patebat, undique cadaueribus constrata cernebatur. Accedit & illud, quod mox suis hominibus ad Pletenburgium missis de pace Moscus agebat: id quod minimè facturus fuerat, nisi cladem ingentem accepisset. Nec militiæ Magister actionem de pace reiicit, qui uideret eam nunc condicionibus sanè commodis, & prorsus è re sua constitui posse. Quapropter confecta pax in annos totos quinquaginta, & commerciorum gentis utriusq; iura uetera renouata. Præcipuam in hoc prælio cataphractorum equitum uirtutem enituisse, plurimumq; momenti ad obtinendam uictoriam attulisse, traditum est: quos Mosci cum admiratione maxima ferreos homines

t 2 nuncupant.

nuncupant. Hi passim ordines hostium perrumpebant, ex equis eos deſ-^A
 ciebant, cum equis ipsis sternebant, deiectos stratosq; proculcabant. nam
 prisco more gentis Mosci nullis erant idoneis armis aduersus talē hostē
 instructi, non loriceis, non ferreis thoracibus muniti: & arma sunt illis alia
 nulla, quā sagittæ, hasta leues, & copides, hoc est, leuiter incuruati ac
 breues gladij. Pace cum Pletemburgio facta, Moscus missis Liuonijs, Po-
 lonos aggreditur, quorum cum regibus, Casimiro, Ioanne Alberto, Ale-
 xandro uarias eum similtates exercuisse, iam antea monuimus. Inter alia,
 quæ contra Polonos gessit, hoc memorandum, quod quum antea Mosci
 a Polonis uinci plerumque consueuissent: ipse primus uinci uictores pos-
 se demonstrauit, Polonis acie iusta profligatis. Ipsum etiam Polonici exer-
 citus ducem, rerum bellicarum insigniter peritum, Constantinum Ostro-
 schium cepit, uinctum catenis Moscouiam abduxit, totos annos septem
 in carceribus detinuit. Est in Lituanorum Moscorumq; finibus ad ripam
 Borysthenis (quem Brisnam hodie dicunt) oppidum, quod Smolenzicou
 uocant. Id Basilii esse sui iuris & imperij contendeat, Poloni re-^B
 gno suo uindicabant. Itaq; Basilii anno C I D I D XIII coactis am-
 plis suorum copijs Smolenzicou obsidet, omnibusq; uiribus oppu-
 gnat, sed frustra. nam quum nihil efficere se uideret, propter uirtutem
 prædiariorum, atque etiam uenire Lituanorum audiret satis ualidam
 manum, quæ obsessis opem ferret: in aliud tempus rem differendam ra-
 tus, obsidionem soluit, copiasq; summa celeritate domum reducit. Anno
 sequenti reuertitur, & corruptis per largitionem illorum animis, quibus
 tuendi Smolenzicou cura mandata fuerat, oppido proditione potitur.
 Eo non contentus, tripartito agmine finitimos agros late populatur, &
 Lituaniam inuadit. Habebant id temporis Poloni regem Sigismundum,
 Casimiri F. & quidem natu minimum, qui fratribus suis ordine regnum
 adeptis, & excepto solo Vladislao Boëmorum Hungarorumq; rege, ui-
 ta functis successerat. Is quo mature hosti occurreretur, Constantino (qui
 non multo antè dimissus à Basilio fuerat) mandat uti copias satis amplas
 conscribat, & obuiam hostibus eat, ne ulterius progrediantur. Existi-^C
 mabat neminem rectius opponi Basilio posse, quā eum, qui & magni
 nominis dux esset, & acceptas à Basilio superioribus annis contume-
 lias iniuriasque præclaro facinore ulcisci cogitaret. Aduolat ille cum
 non magna, sed selectissima militum manu, quumque peruenisset ad Bo-
 rysthenem, cuius ripam alteram Moscus insigni cum exercitu magnoque
 tormentorum aheneorum numero custodiebat: uado reperto, pon-
 teque constructo, summa prudentia tam pedestres quā equestres co-
 pias traiecit. Neque parum ei barbarorum superbia profuit, qui transi-
 tum nullo conatu impediebant: uti qui se rebus omnibus longè ho-
 stem superare putarent. Habebat omnino in exercitu Constantinus
 hominum ad septem decemque millia, in quibus erant equitum decem &
 quatuor, peditum tria millia. Basilii equitum supra quadraginta millia
 ducebat. Ex ijs septem millia seligit, ac propinquam in uallem abdit, ut
 medio

A medio in ardore pugnae hostem a tergo aggredierentur, eaque ratione nec opinantem perturbarent. Ceteros in agmina tria diuisos aciei Constantini opponit. Is ex aduerso cataphractos equites Polonos in acie prima collocat, qui sagittas hostium exciperent: ab latere dextro sex Lituorum equitum millia, totidem a sinistro: peditem a tergo, cuius uirtuti plurimum tribuebat. Primum Moscorum agmen cum suis feliciter perumpit, inde alterum adoritur. Tum Basilii cum tertio non nihil pedem referre, & exitum pugnae spectare. nam futurum putabat, ut qui ex insidijs hostem a tergo inuasuri erant, aciem omnem uel solo terrore perturbarent, disicerent, cederent. Verum ijs animaduersis peditum agmen quadratum occurrerat, & omnes in fugam coniecerat. Itaque quum hi tertium Mosci agmen recta peterent, Basilii abiecta spe uictoriae cum nobilioribus semet ex acie subducit. ducem fugientem ceteri sequuntur. Pugnatum fortiter ab ijs, qui Polonis oppositi media in acie steterunt. Sed quum pariter Lituani atque pedites superatis ijs, quos aduersos habuerant, hos etiam ab omnibus partibus inuaderent: tandem ipsi quoque fuga sibi consuluerunt. Commissum hoc praelium est a. d. vi id. Septembr. anno c i d i d x i v.

B Capta hostium castra, regia Basilij supellex, ahenea tormenta, cum i d d equorum. Caesa Moscorum i d d c i d c i d. Venerunt & praecipui quidam duces in hostium potestatem. Hinc ad Smolenzicoum oppugnandum recta ductae copiae, sed irrito conatu. Nam Basilii ex acie fugiens eius quod futurum putarat metu, fortissimos quosque in oppidum miserat, qui ei praesidio essent. itaque Constantinus ob propugnatorum uirtutem & alienum anni tempus recuperatione desperata, trans Borysthenem copias in hiberna deducit. Hoc modo Iouius rem gestam narrat. Qui Herbesteni fidem sequi maluerit, in eius Commentarijs aliter indicata quaedam reperiet. Secundum haec anno c i d i d x v i Mosci Lituaniam iterum populabundi percurrerunt. Eos deinceps Ioannes Tarnouius Polonus, felix & prudens imperator, iusto praelio uicisse ad Starodubam perhibetur: quae res quo pacto gesta sit, quum nobis necdum satis liqueat, in hoc quidem tempore amplius aliquid proferre superfedebimus, praestaturi fortassis aliquando, ne quid hac etiam in parte lector desideret. Conuertit certe Basiliius, pace cum Polonis facta, uim omnem armorum aduersus Tartaros, quos anno c i d i d x x v i i. insigni uictoria sic superauit & caecidit, ut eorum supra c c i d d c c i d d uno praelio perisse tradantur. Et quantum mali prius Moscis ab hac gente fuerit illatum, prolixè Baro Sigismundus exponit. Quum autem memoratu digna tantum colligere uoluerimus, multorum haec annorum mentione praetermissa, quibus scilicet nihil admodum insigne gestum fuit, ad propria ueniamus. Anni c i d i d l v media hieme (nam id tempus ijs in regionibus aptissimum esse rei gerendae propterea solet, quod tum stagna, paludes, flumina congelata facilem transitum praebent) bellum inter Gustabum Suedorum regem, ac Ioannem Basilium Moscorum principem exortum, propè biennium totum durauit. Ei caus-

sam dedere præfecti utriusque principis in limitibus collocati, qui semel ^A
 susceptis inimicitijs alternatim prædas abigebant, & omnia longè lateq;
 flammis ac ferro populabantur. Quo factum, ut ipsi etiam principes iri-
 tati, suos quisque præfectos defendendos susciperent. Moscus ducenta
 hominum millia cogit, & in Finlandiam exponit. Hi tormentis aheneis
 muniti ad oppidum Viburgum usque contendunt, miserabilem in mo-
 dum omnia diripiunt & igne uastant. Qua crudelitate in suos exerci-
 ta motus Gustabus, simul & Germanicum militem arcessit, & quantas
 omnino posset hominum suorum copias magna celeritate cogit. Vali-
 do iam instructus exercitu, rectà pergit in hostem. Is uero regis aduen-
 tu per exploratores cognito, ad discessum mox sese comparat, more Tur-
 carum aliorumque barbarorum incolas etiam ipsos abducit, cetera fœ-
 dis incendijs uastat. Cedentes Suedus ad arces usque duas Mosci sub-
 iectas imperio persequitur. Nihil tamen aliud efficit, nisi quod ingres-
 sus agrum hostilem pari truculentia sæuit in omnem ætatem ac se-
 xum, ædificijs flammis subiicit, hominum corpora cum facultatibus ^B
 ac iumentis in seruitutem abducit. Accidit inter alia, ut quadringenti
 Mosci, magna ex parte nobilibus familijs nati, (Boiaros sua lingua uo-
 cant) in glacie consistentes de tota belliratione consultarent. Ea ponde-
 re nimio uel alio quopiam casu rupta, mox in aquas merfi pereunt. Ter-
 riti hac suorum calamitate ceteri, oblatas à Gustabo condiciones pa-
 cis opera concionatoris cuiusdam Aboënsis citra detrectationem ul-
 lam accipiunt: inde missis etiam utrinque legatis maioris fidei causa pax
 consensu principum sancitur, & ab utroque præclarum ad posterum exem-
 plum statuitur, adfectis merita pœna belli primis auctoribus. Expo-
 nenda deinceps nobis ea bella ueniunt, quæ aduersus Liuonios Mosci
 crudelissimè gesserunt. Prius uero, quàm ad illorum commemoratio-
 nem accedamus, ciuiles eorumdem Liuoniorum furores indicari par est,
 quibus eorum uires usque adeo sunt accisæ: ut hosti nouo, potenti, su-
 præque modum humanum sæuo resistere non possent. Refert certe ^C
 debet huius regionis calamitas inter exempla uicissitudinis rerum hu-
 manarum & corruentium imperiorum illustria, quorum casus ac mu-
 tationes ex ciuilibus discidijs plerumque solent oriri. Constitutum hoc
 imperium fuerat felicibus auspicijs ante c c c annos, ex occasione pro-
 pagandæ Christianæ religionis. Porrigere se regionem ipsam con-
 stat in longitudinem supra quatuor stadiorum millia, quum in latitudi-
 nem minimum ad c i d c c c stadia pateat. Habebat principem sa-
 nè potentem, quem Magistrum militiæ uocabant, equestris collegij
 (uulgus ordinem appellat) præsidem: quæ quidem dignitas ad nemi-
 nis heredes transibat, sed uno rebus humanis exempto, de ipso collegij
 corpore in eius locum alius sufficiebatur. Habebat præter hunc, sum-
 mum antistitem (Archiepiscopum græco uocabulo dicimus) Rigen-
 sem, ac secundum illum antistites alios tres, Dorpatensem, Habselensem,
 cui

A cui & Ofela Curonum parebat, ac Reualiensis. Horum singulis oppida, territoria, munitæ arces erant, annuæque fructus uberes. Habebat ciuitates & amplas, neque pro consuetudine barbarorum exstructas, quales pleræque sunt in regnis septemtrionalibus: sed insignem ad elegantiam ornatas. Inter eas principe loco sunt Riga, Bremenium Germanorum colonia, sita commodo loco ad amnem Dunam, cuius in Oceanum, quem hoc loco Balticum à baltei similitudine nuncupant, semet exonerantis ostium ab urbe ad LX stadia distat, & habet fluiuius eam magnitudinem, ut ex mari naues ad urbem subuehi possint: altera Reualia, Danorum à rege Voldemaro condita, portu in mari baltico insigni clara: tertia Dorpatum, Russis finitima, propter cuius moenia Beca fluuiolus labitur, ad commercia cum Russis peropportunus. Nam in eorum fines delatus, emensis omnino CC stadijs, in amplissimum se stagnum exonerat, quod Pebussam uocant. ita que fit, ut Dorpato Plescouiam usque perueniri nauigio possit. Insigniter hoc stagnum uario piscium genere abundat. Porrigit in longitudinem ad CCC LX stadia, & sex septemue receptis annibus, in Oceanum uno fertur alueo: qui quum de præruptis scopulis præcipiti lapsu ruat, idem uicinioribus accidit, quod usuuenire habitantibus ad Nili catarractas accepimus, uti nimirum paulatim surdescant. Secundum has ciuitates, oppida sunt alia minora, magnificis arcibus munita: primùm Venda, propter aulam Magistri militiae nobilitata, & in medio totius regionis sita: deinde Velinum, Pernouia maritima, Volmaria, Veseburgum, Vitefenum, Narua, & alia. Præter Germanos, qui tum rerum potiebantur, habet & Liuania Curones, Estenos, Lettos, nationes tam moribus quam lingua diuersas. In eadem regione, si uinum, oleum, & alia quædam mitiori cœlo subiectis terris concessa diuinitus excipias, (nam his aduecticijs tantum utuntur) cetera ad usum humanum necessaria reperiuntur ea copia: ut cum exteris omnino largè communicentur. Eius ergo status & incolumitas quum intestino discidio sic labefactata fuerit, ut ingens rerum omnium subsequuta mutatio sit: operæpretium erit, hoc ipsum discidium, eiusque causas, cum toto ciuili bello, breuiter (quantum eius fieri poterit) narrari. Fuerat annis multis Archiepiscopus Rigæ Guilelmus, patre Marchione Brandenburgio, matre Polonica, regis Casimiri filia, Sigismundi sorore natus. Inter alios huius fratres, quos numero non paucos, & illustres omnino principes habebat, erat Albertus, qui Friderico Saxonie Ducum gente nato, magno Teutonicorum equitum in Borussia Magistro successerat. nam & Borussia Liuania uicina collegium equestre tum habebat, cum quo se ante aliquot sæcula Liuonienles equites mutue defensionis causa coniunxerant. Albertus hic multis annis cum auunculo Sigismundo rege bella gessit fortiter, ut aduersus Polonum collegij sui iura defenderet: qui fratrum, patris, aliorumque maiorum suorum exemplo Borussiam sub imperij sui iurisdictionem

risdictionem reuocare uolebat, quæ se unius imperatoris Romani aucto- A
 ritatem sequi profiteretur. Quum autem multos (ut diximus) annos
 hæc bella durarent, ac uiribus inferior Albertus sæpius implorata Imp.
 Cæs. Caroli v Aug. (qui tum Hispanicis Italicis que motibus mirificè di-
 stinebatur) ope, nihil impetrasset: tandem ui maiore coactus, Sigismun-
 do se regi anno C I D I D X X V summittit. Itaque Sigismundus ei detra-
 ctis aliquot ciuitatibus, Gedano, (quod hodie Dantiscum uocant) To-
 rona, Mariæburgo, Elbinga: reliquam ditionem, abolito equitum in ijs
 locis collegio, beneficiario clientelæ iure sic concedit, ut ea tum ipse, tum
 nati ex eo heredes masculi, & heredibus masculis deficientibus, proxi-
 mi è Brandeburgiorum principum gente agnati cum hac condicione
 fruerentur, si Poloniæ regum se clientes, non imperatoris Romani, Bo-
 russia nomine profiterentur. Quod quidem id temporis primum in-
 coatum, anno superiore, nimirum C I D I D L X X renouatum est. Nam
 quum Albertus ante triennium unico filio Alberto Friderico ex altera
 coniuge Brunswigij Ducis Erici filia herede relicto decesserit, Sigismun- B
 dus Augustus Sigismundi regis F. arcessitis ad se Alberto Friderico,
 Georgio Friderico, & Ioachimo Septemuiro, Marchionibus Brande-
 burgijs agnatis: illi præsentibus, & horum legatis publica cæremonia be-
 neficium successione Borussiacæ concedere uoluit, ne quæ in posterum
 contentio posset oriri: quo ipso tempore Moldauorum etiam (Dacos o-
 lim dixere) principem in clientelam suam recepit. Hæc propterea recen-
 sere hoc loco uoluimus, quod Alberti mentio deinceps occurreret. Nunc
 ad Guilelmum reuertamur. Erat is prouecta iam admodum ætate, ac pro-
 pterea gubernationis onus esse soli sibi graue molestum que dicens, de
 constituendo successore cum Canonicorum suorum collegio delibera-
 bat, qui etiam uiuum parte aliqua negotiorum subleuaret. Solent in col-
 legijs hoc hominum genus Coadiutores appellare. Simul suam ut men-
 tem ac consilium aperiret, neminè se huic muneri scire profitebatur aptio-
 rem Christophoro Alberti Megalburgij Ducis F. cuius indoles magnū C
 aliquid de ipso policeretur. Hoc institutum, & hæc oratio Guillemi Ar-
 chiepiscopi permolesta erat Magistro militiæ Guillemo Furstembergjo,
 nato equestri apud Bestualos genere, qui non ita pridem Henrico Galen-
 si uita defuncto in hoc magistratu successerat. Totus etiam ordo eque-
 stris collegij suspectum Archiepiscopi consilium habebat. Verebantur
 enim, ut aiebant ipsi, ne itidem ut in Borussia factum fuisse diximus, abo-
 lito equitum collegio, ad unius alicuius illustri familia nati dominatum
 heic quoque rerum summa perueniret. Accedebat & alia causa. Nam
 quia superioribus annis ciues Rigenses unà cum doctrina ritus etiam Ro-
 manæ religionis aboleuerant, & omnibus in templis concionato-
 res suos præfecerant: archiepiscopus illud ad uiolationem suæ digni-
 tatis, sui que iuris, quod in ecclesias haberet, præiudicium factum adse-
 rens: à ciuibus aliquid multæ nomine petebat. Contra Magister
 militiæ dicere, si non maius, saltem par sibi ius in rempublicam Rigen-
 sem

A sem esse, qui & arcem in urbe haberet. quare multari ciues Archiepiscopi unius arbitrato, numquam se passurum profitebatur. Hæ quidem causæ publicè prætexebantur, uerùm erant & aliæ nonnullæ, quæ iam dudum animos utrimque pungebant. Nam Archiepiscopus tum muneris ecclesiastici dignitate, tum nobilissimi ortus præstantia fretus, (erat enim Brandeburgia, ceu diximus, gente prognatus) primum in rebus omnibus sibi locum deberi uolebat. Itaque principem in comitijs sedem sibi uindicabat, atq; ipsum quoq; comitiorum indicendorum ius ad se pertinere contendebat. ex quo deinceps alia quoq; nata est offensa, belliq; occasio: quemadmodum infra loco suo sumus indicaturi. Omnium deniq; grauissima capiendorum armorum erat causæ, quam haud scio an non rectè à Φορμίν uerbo Thucydideo simus appellaturi, quod militiæ Magister interceptisse se Guilelmi Archiepiscopi scriptas ad Albertum fratrem Borussiae Ducem litteras diceret, quibus eum hortaretur, peditū illa $\sigma\sigma\sigma\sigma$ quamprimum mitteret: commodius rei gerendæ tempus offerri nullum posse, quàm hoc ipsum, quo collegium equestre discidijs maximis laboraret. Negauit semper deinceps Guilelmus Archiepiscopus, tale quiddam ab se fuisse scriptum: negauit Albertus Borussiae Dux, Guilelmi frater: negauit Poloniae rex, quidquam inter Archiepiscopum ac se actum clam de oppressione illius collegij fuisse: uerùm Magister militiæ constanter adfirmabat, se productis litteris (si quidem res ita posceret) hoc comprobaturum. Quumq; collegij Mareschallus (secundum is à Magistro dignitatis ac potentiae gradum obtinebat) suos moneret, ne temerè bello Archiepiscopum obruerent: conclamare uniuersi, occultam inter Archiepiscopum & Mareschallum conpirationem factam, & communicata consilia: nihil esse reliquum, nisi ut armis oppressores libertatis publicæ coërceantur. Accessit & hoc, quod Archiepiscopo Mareschallus promississe ferebatur, se quasdam arces occupatas ei traditurum. Et perhibetur satè ad unam atq; alteram arcem accessisse, utq; admitteretur, postulasse: quod num hoc, an alio consilio, sui fortasse defendendi aduersus uim subitam

C causæ fecerit, nobis haud liquet: scriptum quidem non multo post publicauit, quo se uarijs argumentis purgat. Simul ad Poloniæ se regem cōfert, à quo perhumaniter ac benignè accipitur, mandante suis, ut eum ab iniurijs quorumcumq; defenderent. In hunc modum inflammatis utrimque animis, seq; comparantibus ad gerendum ciuile bellum: comitia publica militiæ Magister indicit, & ordines omnes Vendam conuenire iubet. Coiere frequentes uniuersa ex prouincia singulorum ordinum homines, Archiepiscopo exopto, qui propterea non uenire se protestabatur, quod comitia more maiorum indicta non fuissent, eorum indicendorum ius ad se pertineret. De hac contumacia questus ad omnes militiæ Magister, atque illis etiam expositis, quæ de litteris interceptis alijsque consilijs antea commemorauimus: monet, Archiepiscopum loco publici hostis habere, o: nesq; uideant, ne quid res publica detrimenti capiat. Respondent omnes, bello compescendum hostem

hostem

hostem patriæ. simul auxilia singuli sua polidentur. Quod decretum ubi ^A accepisset Archiepiscopus, ad defensionem se contra uim illatam parabat: & suos ut arma principis sui tuendi causa corripere, quem inaudita causa prorsus innocentem inuadi cernerent, hortabatur. Contra militiæ Magister missis ad subiectos imperio Archiepiscopi ordines litteris, eo quo principi suo deuincti sacramento essent, omnes liberabat. Simul prius foederis eos pacti que commonefaciebat, quo conuenerat, ut si quando quisquam eius regionis principum moliri uel aduersus unum aliquem, uel plures, uel uniuersam denique rempublicam res nouas depræhenderetur: eius subditi nullo se amplius fidei sacramento teneri scirent, nec iniusta conantem ulla re iuuarent. Hac re factum, ut destitutus à suis Archiepiscopus, Coquenhuisum sese reciperet, locum per se ualde munitum, sed in quo ad perferendam obsidionem diuturnam parum commectus suppeteret. Fugientem militiæ Magister cum exercitu ualido persequitur, & arcem obsidione cingit. Factum hoc mense Quintili, anno **C 1 5 1 5 L V I.** Archiepiscopus, qui liberandi sui rationem nullam cerneret, die ^B obsidionis octauo deditioem facit. Posteaquam in hostium potestatem uenisset, custodiæ mandatur: simul omnis eius ditio cum oppidis & arcibus occupatur, ac fisco addicitur. Mitius cum Christophoro Megalburgio duce actum, sed tamen eidem etiam additi, qui diligenter obseruaret, ne posset elabi. Putabatur hic finis esse belli à plerisque, sed longè aliter res cecidit. Nam ubi captum Guilelmum Archiepiscopum, fratrem germanum suum, Borussiae Dux Albertus accepit: mox ad arma tum suos euocat, tum equitum peditum que Germanorum copias quantas potest maximas fratris in libertatem uindicandi causa conscribit. Quam quidem ad collectionem exercitus operam ei strenuè nauabat Ioannes Albertus Megalburgius, & litteris & armis clarissimus princeps, quarum rerum laudem pauci simul sunt consequuti, Christophori designati Rigensis antistitis frater, quo cum nupta erat Anna Sophia filia Borussiae Ducis Alberti è priore coniuge, Sophia Friderici Danorum regis filia. Præterea calamitatem fratris per internuntios Polonorum regi Sigismundo Augusto ^C exponit, & opem ab eo postulat. Quapropter hic quoque supra hominum **1 5 5 5** liberandi Archiepiscopi causa cogit, primum quia negligere se posse factam suo consobrino iniuriam negaret: deinde quod episcopus Rigensis Lituaniæ finitimi se patronum profiteretur. Interim Furstbergius quoque militiæ Magister aduersus utrumque se munit, equitum Germanorum ex ditioe sua, & Dorpatensis, Habselensis, Reualiensis, episcoporum auxilijs ad octo millia, magnum item peditatum cogit. Simul suos quosdam homines cum pecunia Lubecam mittit, urbem Saxoniae maritimam, qui pedites præsertim collectos in Liuoniam mari transportarent. Polonus primum antistitem quemdam cum huiusmodi mandatis ad militiæ Magistrum mittit: Guilelmum Archiepiscopum libertati quamprimum restitueret, ablata redderet, sibi compositionem

A positionem ortorum inter utrosque discidiolorum permitteret. Quum infecta relegatus reuertisset, rex Magistro militiæ cum suis bellum denuntiat, & cum amplissimis copijs per Lituaniam suam ad Liuoniorum fines contendit. In hoc rerum statu Christianus Friderici F. Danorum Noruagiorumque rex, religiosus & optimus princeps, insigni ad utrosque legatione missa, de reuocandis ad pacem animis agebat. Hi quum aliquamdiu apud utrosque non sine fructu egissent, accessit Ferdinandi Cæsaris designati legatus, missus à comitijs, quæ Augustæ Tiberiæ (Ratisponam hodie uocant) habebantur, mense Ianuario anni **C I D I D L VII**. Venit & Pomeraniæ Ducum nomine legatus, transigendi negotij causa. Diu rebus utroque citroque agitatis, tandem militiæ Magister in castra Poloni cum Archiepiscopo custodia liberato uenit, ubi deinde pax his fere condicionibus inicitur. Primum militiæ Magister Guilelmum Archiepiscopum omnino in integrum restituit, damnumque datum compensato. Deinde Polono regi sumtus in expeditionem factos refundit. Graues erant hæc quidem Furstembergio, sed quando aliter id temporis agi non poterat, acceptæ. Hoc modo thesaurus, quem publicum habebant, à multis annis intactum, magno cum reipublicæ damno fuit exhaustus, & Liuoniorum attritiæ uires. Itaque sequutæ sunt deinceps magnæ totius rerum status mutationes, quas nunc (uti promisso nostro satisfaciamus) ordine narraturi sumus. Nam redeundum tandem etiam ad res à Moscis gestas. Dictum à nobis est initio commentarij huius, post pugnatum feliciter aduersus Moscos duce Pletemburgio prælium, pacem in annos **L** fuisse factam. Hi quum anno **C I D I D L** exissent, Iustus Reccius, equestri loco natus apud Bestualos, qui Dorpatensis antistes erat, magnæ tam apud suos, quam uicinos Russos auctoritatis, missis ad Moscum legatis indutias in annos **V** nouas impetrat, his condicionibus: Primum daret operam, uti sana Moscorum diruta, quæ Rigæ, Reualix, Dorpati singula prius, quam status Pontificiæ religionis apud Liuonios mutaretur, habuerant, quamprimum instaurarentur: deinde tributum è Dorpatensi ditione per capita collectum mitteret, quod quidem à priscis annis deberi sibi Moscus aiebat. Hæc si proximo quinquennio bona fide præstarentur, ulterius se **X V** annorum indutias concessurum pollicebatur. Hac re confecta, Iustus in patriam sese contulit. erat enim in collegio canonicorum Monasteriensium, tametsi Dorpatensem episcopatum accepisset. Eam ipsius abitionem alij aliter interpretabantur. Nonnulli dicere, magnas eum opes è Dorpatensi ditione conflatas secum auxisse: quumque suis spem reditus certam facere uellet, quo absque ordinum impedimento posset discedere, maioris fidei causa sacrosanctis symbolis acceptis reuersurum se promisisse. cuius sanè narrationis fides penes auctores esto. Alij mitius sentire, qui animum eius quietis studio tantum dignitatis gradum negligere aiebant, præsertim qui matura prudentia tempestates imminentes secum ipse præcepisset. Dorpatensis quidem ditionis ordines omnes reditum ipsius magno desiderio diu

diu expetebant, id quod etiam missis legatis declararunt: quos Monaste- ^A
 rij nos apud ipsum anno CIO IO LII uidimus, & in Liuoniam redeuntes,
 Lubecam usque comitati sumus, ubi Albertum patrum habebamus.
 Sed malebat (uti diximus) Monasterij degere in nobili canonicorum,
 quod istic est, collegio: quamquam hoc quoque deinceps reliquit, & æta-
 te iam prouecta uxorem duxit. Posteaquam ex legatis de uoluntate con-
 siliocque Reccij Dorpatenses accepissent, Hermanum archimandritam Fal-
 conauensem, hominem obscuris natum parentibus, in eius locum suffi-
 ciunt. Patriam habebat Vesaliam, sitam ad Rheni ripam in Cluiorum
 Ducis iurisdictione, quam inferam propterea uocant, quod eiusdem no-
 minis aliud sit ad eiusdem Rheni ripam oppidum, quondam municipium
 imperatorium, nunc Septemuiro Treuirensi subiectum. Heic pater eius
 pileos factitarat, quos homines ab eo plebei ad arcendas à capite pluuias
 emebant. Hermanus ipse ante annum ab hoc x x v ex oppido Dorpa-
 tensi cum quibusdam alijs sui ordinis monachis secesserat, quo tempore
 Pontificia istic religio profligabatur, seque non procul inde receperat in ^B
 monasterium Falconauense, cuius deinceps Archimandrita factus, nunc
 ad dignitatem antistitis uocabatur. Eram ego, quo hæc tempore gereban-
 tur, in oppido Dorpatensi, unà cum magistro in litteris meo, cui me pa-
 truus Albertus formandum tradiderat, Henrico Heningo, magnæ uir-
 tutis & doctrinæ uiro, qui deinceps in ditione Spanhemensi ad Mosellā
 fluuium ab illustriss. Palatinis principibus & Marchionibus Thermanū,
 qui agrum illum pari iure simul possident, ecclesijs est præfectus. Causse,
 quamobrem ad munus illud Hermanus uocaretur, hæc putabantur esse
 præcipuæ: quod in monasterio suo sic se gessisset, ut opulentus esse crede-
 retur: & quod idem præstaturus existimabatur in episcopatu, cuius opes
 ab antecessoribus imminutæ non nihil erant. Biennio post, quàm ad gu-
 bernationem accessisset, quia sciret inducias à Mosco concessas exspiras-
 se: (nam agebatur iam annus CIO IO LV) legatos ad Moscum mittit, ad-
 iungente suos homines militiæ magistro, qui cum eo de prorogandis in-
 ductijs agerent. Moscus se quidquam amplius concessurum negat, quia ni ^C
 hil eorum præstitissent, de quibus antea conuenisset. Sed tamen interce-
 dentibus ipsius consiliarijs, fit in annos tres induciarum prorogatio, qui-
 bus & templa Russorum apud Liuonios in tribus illis (quæ diximus) op-
 pidis instaurarentur, & tributum è ditione Dorpatensi colligeretur. Po-
 stulabat autem tributum nomine, ut singula capita more Turcico marcā
 unam penderent. Et marcæ quinæ numum aureum scutatatum unum con-
 ficiunt. Has condiciones legati accipiunt, quia discedentibus mandat
 Hermanus episcopus, ut quouis modo bellum auerterent. Discessuris
 Moscus hominem quemdam suum adiungit, qui nisi conuenta Dorpa-
 tensis antistes atque ciuitas signis suis communirent, pro gentis more cru-
 cem osculari recusaret. Hac enim cæremonia solent uti, quum sanctissime
 se uolunt obligare. Fit ob signatio, siue quod colligi uires interea posse pu-
 taretur, quæ hostis impetum retunderent, siue alia de causa. Geritur in-
 terea bellum intestinum, quod exposuimus. Eo condicionibus illis, quas
 indicauimus,

- A** indicauimus, composito ac sublato, militiae magister anno CIO IO LVII, in autumnno quemdam percunctatum mittit, uelit ne Moscus mittendis de pace legatis itinera tuta policeri: an omnino pacē deneget. Videbat enim, factas nuper indutias anno proximē sequenti finē habituras. Respōdet Moscus, quamdiu sex Germanorum peditum signa relinquuntur intra fines Liuoniorum, (retinuerat enim illa militiae magister apud se, bello Polonico sopito) non se posse credere, Liuonios serio pacē expetere. Sin eum militem dimittant, se uicissim legatis accedendi & agendi de pace potestatem facere. Furstembergus hoc responso accepto, Vēdam ordines conuocat. Deliberatum in comitijs, quid fieri potissimum debeat. Quidam obtemperandum aiunt, nec iritandum hostem barbarum. Aduersantur his alij, quōd scire se dicerent, quō Moscus spectet. Arrepturū quemuis prætēxtum belli, quamprimū dimissus miles fuerit. Iccirco se modis omnibus consulere, ne copiae minuantur, sed potius duplicentur, & in finibus hosti opponantur, si quid ille fortē sit moliturus. Consultatione facta uincit prior sententia. miles exauctoratur. mense nouembri splē
- B** dida legatio Moscouiam mittitur. suos quosdam homines Dorpatensis episcopus adiungit. Est in more Moscorum, ut legatos nō tam cito mandata suorum principum exponere iubeant, atq; fieri apud nos consueuit: sed aliquamdiu detineant, uarijsq; cæremoniarum, colloquiorum, conuitiūtorum generibus excipiant. Id nunc quoq; Liuoniorum legatis usuuenisse accepimus, quibus inter alia beneuolentiae signa Moscus hoc etiam honoris detulerit, ut eos ad infantis illo tempore sibi nati baptismum tamquam testes adhiberet. Post aliquot dies suum in conspectum eos adduci iubet. munera quæ magistri militiae nomine, ac Dorpatensis episcopi offerrebantur, accipit. legationem audit. Hinc num pactis conuentis sterissent, interrogat: ac nominatim quærit, secum ne tributum ex ditione Dorpatensi adferrent. Illi primū excusant se quanto studio possunt, & ad purgandos Liuonios bellorum tumultus in medium proferunt, quibus impediti præstare pleraq; non potuerint hæctenus, quæ tamen deinceps bona fide sint exsequuturi. Orant, exiguam morā molestē non ferat.
- C** Quod autem Dorpatense tributum attineat, se maiorum annales euoluisse diligēter, è quibus intellexerint, nihil huius ditionis nomine Mosco deberi. Quum hæc Moscus audiisset, per interpretem eis in hanc sententiam respondet: Quando beneuolentia gratiaq; mea toties erga uos declarata, quum Reccio, quum militiae Magistro, quum huic ipsi Dorpatensi episcopo indutias prorogauit, quum alijs uos honoribus & beneficijs adfeci, plane uos abuti uideo, nec quidquam eorū præstare, quæ cū crucis osculo sanctissimē polliciti hæctenus estis: alia ratione uobiscum agam, quorum omnino multandam armis perfidiam fraudesq; uideo. Illi contra rogare, ne uim faciat ijs, qui Romano imperatori pareant, quo cū ipsi foedus sit. Verū quū flecti nullis neq; uerbis, nec promissis, nec precibus, animū eius posse cernerēt: abeundi copiam, cū itineris duce postulant. Cōcessi qui deducerent, sed insigni cū fraude. Nā data opera (quæ admo-

dum haud dubie mandatum ipsis fuerat) tam obliquis itineribus, tam de-
 uis hinc inde oberrarunt: ut post menses amplius duos, nimirum sequen-
 tis anni 1510 LIIIX Februario mense primum ad suos reuenterentur.
 Interea non solum per alios ex suis celeriter ablegatos Liuonijs bellum
 indicit: sed etiam pari celeritate coactas ingentes copias in eorum fines pri-
 us immittit, quam legati reuersi monere suos de imminenti periculo potu-
 issent, quò prorsus ad defensionem imparatos opprimeret. Litteræ, qui-
 bus bellum denunciabatur, in hæc uerba perscriptæ fuerunt.

EPISTOLA MOSCI.

Misistis ad nos, Guilelme militiae Magister, Archiepiscopo Rigensis,
 Dorpatensis & ceteri antistites, ordinesque prouinciæ Liuoniæ uni-
 uersi, legatos uestros, egregios uiros, Ioannem Bochorstium, Otonem
 Grothusium, Volmarium Vrangelum, & alios his adiunctos, qui hono-
 re nobis exhibito summissè peterent, ut datis ad præfectos nostros No-
 uogardiæ Plescouiæque litteris significarem, cogitare nos de pace cum
 militiae Magistro, Archiepiscopo Rigensi, Dorpatensi & ceteris episco-
 pis, omnibusque Liuoniæ populis incunda: quibus antea mandatum a no-
 bis erat, nullam uobiscum amicitiam pacem ue colerent, quos ut homines
 iniustos & pactorum uiolatores omnino multare decreuissemus. Impetra-
 runt hi legati uestri, quod cupere uos aiebant, estque pax inter nos constitui-
 ta conditionibus huiusmodi: Vt damna nobis data per summam iniuriã,
 deinceps compensaretis: ut subditis nostris mercaturam facientibus ius
 esset cum uestris negotiandi, & omnis generis merces, nimirum ceram, ua-
 riorum animalium pelles, coria, seuum, loricas, thoraces ferreos, & arma
 cetera inter se permutandi: ut Dorpatensis episcopus annorum præteri-
 torum tributa conquireret, exacta de quouis subditorum suorum capite
 marca, nobisque tertio foederis initi anno ea mitteret, ac deinceps quotan-
 nis tributum nobis debitum persolueret: ut omnibus ad nostra se stipen-
 dia conferre uolentibus, cuiuscumque tandem nationis homines essent, li-
 ber ad nos aditus pateret: ut nec regi Poloniae, magnoque Lituaniæ Duci,
 nec eius successori suppetias ferretis: ut omnia denique contenta litteris de
 pace sancita confectis, multotiesque descriptis, fide bona præstaretis. Secun-
 dum hæc non legati solum uestri, harum litterarum nomine, spectantibus
 nobis crucem sacrosanctam sunt exosculati: uerumetiam quum præfecti
 nostri Nouogardiani & Plescouiani easdem iussu nostro per internunti-
 um suum, Melardum Torpicoum, ad uos misissent, ipsi quoque cru-
 cem tum uestro nomine, tum subditorum uestrorum osculati estis, dextras
 amicitiae symbolum porrexistis, scriptas de pace litteras octo sigillis specta-
 te Melardo muniuistis, munitas præfectis nostris remisistis: ut omnibus
 modis fidem nobis faceretis, egregie uos pacta conuenta seruatuos. Ve-
 rum ne tantillum quidem eorum hæcenus præstitistis, quæ nobis usque adeo
 sanctè polliciti estis. Quod tamen nos animaduertemus, ne tamen ad
 arma res ueniret, temereque Christianorum sanguis effunderetur: sæpe
 numero uestri uos officij per litteras commonescimus. Præterea per le-
 gatum

A gatum ad nos uestrum Gerardum Flemingum, per internuntium Valentinum, per Melchiorem eiusque collegas, per Henricum denique Guinterium uobis significauimus, petere nos ut abstineatis iniquis a sermonibus, & a ueritate alienis, quibus existimationem famamque nostram laedere consueuistis: itaque uos geratis, agnita superiorum temporum culpa, quemadmodum & litterarum, & osculi crucis religio postulet. Hanc benignitatem nostram aspernari non dubitastis, atque etiam astuto consilio litteras a nobis petere, quibus mittendis ad nos legatis de itinerum securitate caueretur: hac una nimirum de causa, ut re diutius protracta, nobis deinceps illuderetis. Quamobrem quum nulla legis diuinæ, nulla fidei pactorum ratione habita, & crucis osculo neglecto, nostram quoque clementiam floccipendere sitis ausi: Deo fauente uindicare tandem iniurias sceleraque uestra uel iustitiæ nostræ crucisque supremi Dei uiolatae nomine cogitamus. In quo conatu si sanguis alterutrorum profundetur, non nobis hoc imputari, sed iniustitiæ uestræ debet. Nam scire uos omnino uolumus, non minus esse nos Christianum magistratum, **B** ac uos sitis: nec rem gratam nobis accidere, quum sanguis innoxius hominum uel Christianorum, uel etiam ethnicorum effunditur. Ut autem intelligatis, quam iniquè nobiscum egeritis: decreuisse nos insignem potentiam nostram aduersum uos reapse declarare, hac epistola significamus, qua quidem ipsa bellum denuntiamus, ac seuerè uobis edicimus, ne hominem hunc nostrum, qui litteras hasce uobis exhibet, inuitum detineatis: sed liberum ei reditum ad nos concedatis. Data in dominio, aula & urbe nostra Moscouia, anno 1550 CIO CIO LXVII, mense Nouembri.

De hisce litteris animaduerti facillè potest, quæ Mosco belli gerendi causæ fuerint. Edixerant sub pœna grauissima Liuonienses, ne quis loricas, thoraces ferreos, arma ferrea ceteris membris munientis facta, puluerem tormentarium, bombardas (ut uocant) manuarias, quidquam rerum aliarum in usum belli excogitararum uel pretio Moscis uenderet, uel pro mercibus (qui hodieque populorum aquilonalium mos est) commutaret. Nolebant enim his rebus, quarum opifices **C** apud ipsos desiderarentur, nationem per se dominandi cupidam magno cum finitimorum, suoque in primis tum terrore tum detrimento armari. Hoc edictum sibi molestissimum esse, iam dudum Moscus significauerat. Accedebat tributis Dorpatensis adsidua flagitatio, cuius ditionis nomine Liuonij nihil ei deberi uolebant. Dabant operam ijdem Liuonienses, ne aliarum nationum homines, neue opifices, neue milites per ipsorum fines ad Moscos sese cõferrèt, eisq; stipèdia facerent. In hoc genere superioribus annis quiddam acciderat, quod ægerrimè Moscus ferebat. Miserat magnis instructum pecunijs Germanum quemdam, qui eius in aula uixerat, ad Carolum Augustum & Ferdinandum Cæsarem, sub specie quidem prisca foederis, sed reuera quò impetraret, quod cum animo suo dudum expetiuerat. Erat hic legatus in celebribus illis Imperij comitijs Augustanis, quæ captis Saxonie Septemuiro, Cattoq; principe, anno CIO IO XLIX sunt habita.

Mandatis Mosci legato datis hoc quoque continebatur. Si Carolus ac Fer-
 dinandus legato potestatem facerent stipendio suo colligendi homines
 uariarum artium & opificiorum peritos, qui litteris Cæsareis instructi per
 Liuoniam, ut imperio Romano subiectam prouinciam, intra fines suos
 impediende nemine uenire permitterentur: Moscum uicissim animi grati
 declarandi causa sumtu suo totum triennium selecta suorum hominum tri-
 ginta millia, qui more gentis equites omnes essent, aduersus Turcas in ar-
 mis habiturum. Concessum hoc legato fuit per Augusti Cæsaris que di-
 plomata. Quapropter multis dato uatico persuadet, ut Lubecam sese cō-
 ferrent, urbem Saxonie maritimam, unde nauibus in Liuoniam transpor-
 tati, ad sui deinceps principis fines cōtenderent. Sunt omnino sic à natura
 comparati Russi, ut ex ingenijs suis difficulter aliquid ad usum humanum
 præclari excogitent. Verum iisdem si quid ab alijs inuentum, quo pacto
 fiat intueantur: non modo feliciter imitari, sed etiam industria sua nonni-
 hil inuentis addere possunt. Hac de causa Germanos homines uariarum
 rerum peritos magnopere Moscus expetebat, ut nationem suam per se ru-
 dem ac barbaram, cultiorem redderet. Quid sit: Vbi Lubecam uenissent,
 diditus que iam antea de ipsis rumor esset, quo tenderent: adire magistra-
 tum mercatores præsertim Liuonienses, quorum istic magna frequentia,
 dicere singulari cum detrimento non modo Liuoniorum, sed ipsorum
 quoque Germanorum hos homines ad Moscos accessuros: orare denique,
 nautis omnibus interdican, ne quis eos trans mare Balticum uehat. Hoc
 impetrato, paulatim dissipati sunt, præsertim numis deficientibus, unde
 uictitarent. Legatus ipse, quum eandem ad urbem uenisset, petentibus
 ita Liuonijs, qui iure se aduersus improbi facinoris auctorem experiri uel
 le dicerent, in carcerem coniectus est: è quo tamen ille post aliquod tem-
 pus solerter euasit. Quum que se, quem faciei rubedo nimia facile proditu-
 ra foret, per eas regiones ad herum penetrare non posse animaduertet:
 Valentinum Engelhartum Gothanum, qui hæc mihi narrauit, hominem
 tum Astronomicarum, tum Geographicarum rerum peritia per Germa-
 niam clarissimum adit, eum que de omnibus in Moscorum regna ducenti-
 bus itineribus cōsultat. Quid autem ei deinceps acciderit, equidē dicere nō
 habeo. Id quidem coniectari non abs re licet, huius hominis tantæque pecu-
 niarum summæ iacturam Mosci animū haud mediocriter pupugisse. Quā-
 obrem indicto sub finē anni LVII bello, mox sequentis anni Ianuario men-
 se tantum non infinitam Tartarorum Moscorumque manū intrare fines agri
 Dorpatensis iubet. Hi circa eid. Ianua. propter arcem Neinhussianā ingres-
 si, ferro & igni per summam immanitatem omnia uastant. In hostium ca-
 stris qui plurimum, cccccc cccccc cccccc, qui minimum,
 cccccc fuisse perhibent. Maximas certè copias Moscus haud difficul-
 ter cogere potest, & indicatis modo uel pares uel etiam maiores: sed cur
 tantas nunc mitteret, causa non erat, præsertim quum sciret hostem impa-
 ratum, qui se per legatos aliquid effecturum putaret, nullis uiribus resiste-
 re posse. Quo similius uero est, posteriorum sententia definitum numerū
 fuisse

- A** fuisse missum. Ceterum mox ab ingressu incredibili furore sequitur in omnem ætatem, sexum, ordinem toto amplius mense: nec quisquam manus hostiles euasit, qui non in oppidum Dorpatense, uel arcem aliquam (habet enim nonnullas episcopus) confugisset. Hinc progressi Naruam ad eiusdem nominis flumen situm oppidum petunt, perque militiae Magistri ditiones eadem immanitate grassantur. Nemine resistente per stadia CIO CCLXXX in longum, quibus à Narua Nienhusium distat, itidemque ad CCCC stadiorum latitudinem depopulati omnia, multis hominum millibus secum abductis, intra fines suos reuertuntur. Hoc ingenti damno accepto, Magister militiae suos Vendam conuocat, de presentis rerum statu deliberandi causa. Fuerunt heic aliorum alia sententia. Nonnulli uolebant, hosti par pro pari referendum, conscripto que subito milite fines ipsius consimili atrocitate percurrentos. Alij censebant mittenda munera, quibus barbari hostis animus deleniri facile consueuerit. Posse triginta scutorum millibus impetrari pacem, quæ pecunia militi perexiguam ad tempus suffectura sit.
- B** Considerandam potissimum & temporis rationem, quo imparati à rebus omnibus ad bellum gerendum necessarijs essent, & hostis potentiam. Hæc à pluribus probata sententia. Simul ablegantur, qui expeditis itineribus ad Moscum contenderent, & ab eo mensium quatuor indutias peterent, & internuntijs ineunda pacis causa Moscouiam profecturis, litteras salui comitatus adferrent. Quum Moscus his nihil denegaret, decreta mox legatio, quæ transigendi negotij causa cum eo ageret. Vbi uentum ad aulam Mosci, contra spem aduersa cuncta reperiunt, animo principis nouo quodam casu insigniter exacerbato. Diximus esse apud Liuonios amnem Naruam. Ad eius utramque ripam duo sita sunt eiusdem cum amne nominis oppida. Alteram Russicam, alteram Germanicam Naruam uocant. Vtraque suis arcibus est munita, quarum ea quæ Mosco paret, Iuanogroda dicitur, à Ioannis principis nomine, qui eam Itali cuiusdam architecti opera exstruxit: alteram Magistri militiae præfectus perpetuo cum præsidio tenebat. Quum factis indutijs Russi, quorum erant
- C** ad tria millia in præsidio, festo quodam die conuenirent inermes patenti quodam in loco: ferunt ex Liuoniorum præsidarijs quosdam plus æquo fortasse poculis accensos, in eorum mediam turbam tormenta bellica displosisse. Quibus quum aliqui læsi fuissent, nihil illi propter indutiarum religionem contra moliri: sed celeritate summa rem, uti fuerat acta, principi suo nuntiant. Quapropter ille indignabundus Liuoniorum legatos infecta re cum ipsis muneribus dimittit, & minas grauissimas addit. Simul ingentem mittit exercitum, qui Naruam Germanicam obsideret, eiusque muris tormentorum bellicorum ui deiectis, oppidum ad deditorem compelleret. Russi obsidionis octauo die machinis quibusdam ignes in oppidum eiaculantur, & incendijs excitatis ad muros accurrunt. Qui intus erant præsidarij milites, quum distrahi se per ignem & hostes uiderent, unam cum ciuibus in arcem confugiunt. Erant omnino CCC pedites, & equites CL. Quum ob comitatus inopiam sustinere se diutius obsidi-

onem non posse uiderent, deditiōnem hac condicione faciunt ut praefecto cum omnibus suis abire saluo liceret, suas que res cuique secum asportare. Data fides, sed quod facultates attinet, non seruata. Ciues praefecto discedente, Mosco se sacramento deuinciunt. Eorum exemplum uicini sequuntur, quum opitulante nemine per Moscos omnia diripi uastarique cernerent. Hoc modo plerique rem gestam fuisse uolunt. Alij diuersum tradidere. Nam Moscos aiunt exorto apud Germanicam Naruam incendio, traiecto intermedio flumine, quum flammis restinguendis tam praesidiarij Liuoniorum milites, quam ciues occupati essent, oppidum cepisse. Secundum haec Moscorum agmina Dorpatensem ditionem inuadunt, homines numero ad 1000000000000 Nienhusianam arcem sub mensis Iunij finem obsidione cingunt. Eo cognito, militiae Magister cum 10000 equitum, quibus 1000 Dorpatensis antistes adiungebat, obsessis opem ferre nititur. Erant in arce praesidiarij milites uix LXX, de que uicinis agricolis non admodum multi. Quapropter hi quoque spe defensionis abiecta, semet hosti dedunt. Quod ubi nuntiatum militiae Magistro fuisset, qui non procul aberat, simulque significatum, uniuerso cum exercitu ad ipsum opprimendum hostem aduentare: cedendum in hoc tempore censet, quo tantis uiribus esset impar. Itaque nemine iam impediēte Russicarum copiarum dux Petrus Sifegaledrus (hoc Moscorum lingua nomen ei datum erat a sex triremibus, quibus piraticam exercuerat) recta Dorpatensem ciuitatem cum exercitu petit, obsidionem a. d. III idus Sextil. incoat, quum intus praesidia perexigua forent, ciuibus morbo magna ex parte absumtis. Post paucos dies in urbem mittit, qui obsessis significarent, neminem se coacturum, ut contra fidem imperatori Romano datam in principis sui uerba iuraret. Potius se abitionem tutam illis policeri, qui sub Moscorum imperio uiuere detrectarent. Deditiōnem facturis, & sacramentum principi suo praestaturis, omnes se fortunas saluas & integras conseruaturum. Qui neutrum horum amplecti uellent, eis non posse non extrema se minari. Has condiciones maior pars ciuium non illubenter accipit, & continuo deditiōnem facit. Tantum 10000 armati, & pari prope numero inermium feminarum, senum, puerorumque turba, recusato Moscorum iugo, non sine magnis periculis Reualiam sese conferunt. Parum enim absuit, quin contra ipsius Sifegaledri uoluntatem a Tartaris spoliarentur. Inter alios Hermanus quoque Dorpatensis antistes in Moscorum potestatem uenit, qui ab imo (ceu diximus) loco magnum ad honoris potentiaque fastigium euectus, extrema in senecta fortunae fit ludibrium, & humanarum rerum inconstantiam experitur. Conspectus est hoc ipso tempore, nimirum mense Sextili, cometa: de quo, quum memorabiles quidam casus deinceps acciderint, paullo post aliquid dicturi sumus. Erant & comitia, quum Carolus Augustus per legatos imperium resignasset, ab eius successore Ferdinando ad urbem Augustam Vindelicorum indicta, in quibus uarijs de rebus ad salutem imperij pertinentibus ageretur. Ad ea sub initium anni 1000 LIX militiae Magister ex equestri collegio sapientem disertumque uirum

A uirum Georgium Siburgum mittit, præfectum arcis Duneburgensis: qui ordinibus imperij miserabilem Liuoniæ statum exponeret, auxiliaque contra Moscos peteret. Hanc ille causam quamuis summo egerit studio, parum tamen effecit. Itidem actum deinceps anno sequenti Spiræ inter ordinum imperij legatos, quo pacto Liuoniæ succurreretur. Ac Ferdinandus quidem quæ imperij nomine nummum aureorū ccccccc pro eius temporis ratione, quo passim perturbata essent omnia, Liuonijs obtulisset; memoriæ proditum est, potius eos nihil, quam tantillum accipere uoluisse. Eodem anno LIX Tartari more suo Moscorum in fines excurrerunt, eosque populabundi grauer uexarunt. Itaque suos Moscos ex Liuonia reuocat, tantum oppidis & arcibus, quibus potitus fuerat, milite præsidario munitis. Anno sequente, domitis & eiectis extra fines suos Tartaris, in Liuoniam reuertitur, & oppidum Velinum magnis cum copijs obsidione cingit. Erat illud arce præclara munitum, in qua hoc tempore satis magno cum præsidio Guilelmus Furstbergius militiae Magister, magni uir animi, erat. Parabat is sese ad defensionem, ac suos ad uirtutem cohortabatur. Verum siue socordia, siue singulari perfidia militum deditio facta est, & ipse desertus in hostium potestatem uenit. Magna deinde pars floris Liuoniorum cæsa, capta, Moscouiam abducta, per summam immanitatem barbarè tractata. Solent omnino magnas rerum mutationes quum alia signa portendere, tum cometarum tristes aspectus. Diximus autem in ipso harum calamitatum principio conspectum fuisse cometam, qui cauda uersus occasum initio porrecta, deinde se totum ad septemtriones inflexit. Sequuta profecto euenta quædam insignia, uersus occasum, mors Caroli V Augusti, quo bello ac pace clariorem principem multa sæcula non uiderunt. Mortua mox & eiusdem soror Maria, bellicosa femina, & Angliæ regina Maria Philippi Caroli F. coniux, cuius mortem magna per Angliam sequuta est mutatio. Adde his Henricum Galliarum regem, plane Mauortium, in ludis equestribus Iesum, ac non multo post mortuum, sequutosque regni terribiles admodum motus. Versus septemtriones non magnis interuallis mortui sunt Christianus Danorum Noruagiorumque rex, Christiernus eorundem aliquando regnorum dominus, sed ob crudelitatem expulsus, & in custodia multis annis habitus, Gustabus denique Suedorum rex, qui ex equestri ordine ad eam dignitatem peruenerat. His successere filij, Fridericus Christiano, Gustabo Ericus. In ipsis regni auspicijs Fridericus cum duobus patruis, Ioanne ac Adolfo, Ducibus Holfatorum, Ditmarfos aggreditur. Ea natio ccc amplius annis Holfatorum principibus, quorum aliquando paruera imperio, feliciter aduersata fuerat, suamque libertatem tutata. Verum hoc tempore citius est debellata, quam quisquam hominum, qui & ferocitatem gentis, & naturales locorum munitiones cognitæ haberet, existimasset. Itidem capto Guilelmo Furstembergio Liuoniæ status in uniuersum mutatus est. Nam surrogatus in captiui principis locum Gotardus Ketelerus, equestri apud Bestualos genere natus, quum ab imperio Romano frustra

u 4 expecta-

maurp 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100

exspectari auxilia cerneret: uicino Poloniae regi fidelitatis sacramentum ea ^A
 lege praestat, ut uicissim rex eum contra Moscum & hostes alios defen-
 deret. Itaque Curoladiae Semigalliaeque Dux creatus, regiones easdem ceu
 cliens in perpetuum pro se suisque heredibus masculis accipit: in ceteris, quae
 equestris antea collegij fuerat, nunc a Polono rege occupabatur, praesertim
 in urbe Rigensi Regius uicarius constituitur. Neque multo post Annam prin-
 cipem Megalburgiam, ex antiqua regum Obotritorum familia natam, Ioannis
 Alberti Megalburgij, Borussiae Ducis generi, & Christophori Rigensis
 Archiepiscopi sororem matrimonio sibi iungit. Episcopatum Habslen-
 sem Magnus Holfatiae Dux, Christiani regis Danorum filius, & Friderici
 frater, accipit. Dorpatum cum omni agro finitimo, itemque Narua,
 Velinum, Vitestenum munita loca in Mosci potestate manent. Reualia
 se Suedorum regi Erico dedit, qui deinceps Pernouiam quoque occu-
 pauit, sed non retinuit. Nam Polonus hanc ei per Gotardum rursus eripu-
 it. Reualiae ad Suedorum regem transitio nouo bello causam praebuit.
 Ericus enim coronationis suae tempore Lubecensium legatis non solum pro ^B
 miserat, sed datis etiam litteris testatus fuerat, se maiorum suorum, ac praeser-
 tim Gustabi patris exemplo priscas ipsis immunitates, quae priuilegia uocant,
 in regno suo saluas relicturum. Ex spectabant potissimum ad negotiationes
 cum eius subditis & alijs nationibus, praesertim Moscis, citra impedimen-
 tum ullum exercendas. Verum posteaquam auctus est imperio tam insignis op-
 pidi, cui nec elegantia nec magnitudine par ullum in toto Suedorum regno
 reperitur: uicissim Reualiensibus tamquam sibi iam subiectis gratificari uo-
 lebat. Conabatur autem illi mercatoribus Germanis iter mari praeccludere, ne
 peruenire Naruam possent, quae iam Mosco parebat, & commercia prisca cum
 Russis habere. Hoc consilium eo spectabat, ut cum mercibus suis Reualiam
 petere cogerentur, easque Reualiensibus uendere: qui deinde cum Moscis
 contrahendo, lucrum aliorum labori sumtuisque debitum interciperent. Ita-
 que Suedus rem suis gratam facturum classem instruit, itinera mari obsidet,
 Lubecensibus Naruam profecturis contra fidem datam naues cum merci-
 bus eripit. Famam inde spargit, esse repertam in eis magnam armorum uim,
 aliarumque rerum ad bellum gerendum idonearum, quas Moscis uende-
 re praesenti cum totius Christianae reipublicae discrimine uoluerint. Idem ^C
 Ericus iam Fridericum quoque Danorum regem iniurijs quibusdam irita-
 rat. Quamobrem inter hos inuito foedere bellum Suedo denuntiatur. Sub
 eius initium Ericus Ioannem germanum fratrem, Finlandiae ducem, quo-
 cum nupta Poloniae regis soror erat, noctu nihil tale opinantem in Aboen-
 si arce capit, & annis aliquot deinceps in uinculis habet. Ea de causa Polo-
 nus etiam Erico bellum indicit, qui nihilo magis territus insolenter admo-
 dum multa designat, uno eodemque tempore Britanniae reginam, quae iam-
 pridem ipsius coniugium aspernata fuerat, de nuptijs iterum sollici-
 tat, & Philippi Cattorum principis minimam natu filiam uxorem po-
 scit. Qua re patefacta, utraque praeter spem excidit, & Philippus fili-
 am suam Adolfo Friderici regis, Suedorum hostis, patruo in matrimo-
 niu collocat. Tandem Ericus licitoris (ut aiunt) Stocholmiensis filiam, ex qua iam
 sobolem

A sobolem conceperat, uxorem ducit: & eodem tempore de fratrum ac præcipuorū e nobilitate uirorū cæde consiliū capit. Eo animaduerso à fratrib. opprimitur, & carceri mancipatur. Ioannes (quem antea captiuum fuisse diximus) primum se regni gubernatorem, deinde regem nuncupat. Eiusdem belli inter Danos & Suedos initio, Ericus dux Brunsvigijs cum XX peditum signis, quæ adiunctas equitum copias habebāt, occupata Varendorpiā, Monasteriensi episcopo, cuius id oppidum erat, CCCIOO CCIOO CIO CIO numūm aureorum extorquet, inde per mediam Saxoniam, Megalburgensium & Pomeranorum agros, in Borussiam contendit. Vbi quum Borussiam Dux Albertus, ipsius sororius, ab amnis Vistulæ traiectu cum arceret, cum suis pedem refert. Hac expeditione sibi nuntiata, Polonus Christophorus Megalburgium, Archiepiscopum Rigensem, qui Guilelmo Brādeburgio successerat, in uincula coniecit. Num aliquid inter hūc & Ericum Brunsvigium tractari subolfecerit, incertum. Hoc modo multiplices rerum mutationes in ijs locis, non admodum magnis (ceu diximus) temporum interuallis semet ex alijs aliæ uelut exceperunt.

B Ad Moscos redeamus, quorum bella præcipue nunc exponimus, quamquam hæcenus indicata nō prorsus ab instituto nostro sunt aliena. quippe de nonnullis horum exorta sunt quædam quasi discidiōrum semina, quibus arreptis Mosci ulterius progressi sunt. Eorum principi molestissimum erat, Liuaniorum maiorem partem Polono se adiunxisse, quæ cum gente nec ipsi, nec maioribus eius umquam conuenerat. Itaque Polonus bello persequuturus, qui suos hostes declaratos in fidem patrociniūq; suscepisset, coactis suorum ducentis millibus, præter ingentem Tartarorum manum, Lituaniæ fines ingreditur, ad oppidum Polozicoum recta tendit, copias suas quinquies non solum nullo cum fructu, sed etiam magno detrimento irruere iubet, tandemq; sexta uice capit. Ex captiuis præcipui uincti cathenis ferreis, & Moscouiam abducti: ceterorum ad CCCIOO CCIOO interfecti: urbs ipsa flammis iniectis cremata. Sub initium hæc anni CIO IO LXIII acciderunt. Nec Polonus suis opem ferre poterat, propter deplorandas eius regni discordias. Et erant præterea tã superbi Lituānorum animi, ut à Polonis opem implorare nollent, qui uicissim rogari uelle uidebantur, ut succurrerent. Magna per omnem uiciniam discurrentibus Tartaris atque Moscis damna data. Quumque tandem Nicolaus Radiuilus Olichæ Dux Lituānorum satis magno exercitu instructus, hostem aggredi uellet: celsit ille, sibi que mature cōsultuit. Secundū hæc Polonus uicissim cogitare, quo pacto uires Mosci frangeret, & recens illatas suis iniurias uindicaret. Ad hanc rem percommoda se denique obtulit occasio. Notum est, ac iam antè sæpius à nobis indicatum, perpetuis excursionibus uel Tartaros à Moscis, uel Moscos à Tartaris uexari. Quum hi nonnihil fractis uiribus, paulatim futurum uiderent, ut Mosci iugum subire cogerentur, cui se iam unum & alterum nationis suæ regnū summisserat: Turcas arcesēdos statuunt, quæadmodū & anno CIO IO XXXIII fecerant, quorum natio maxime Moscis est formidabilis. Turcarum Imperator haud inuitè pollicetur auxilia, solū hoc restabat,

ut quo potissimum itinere profecti Turcæ Tartaris sese coniūgerent, di-^A
 spiceretur. Placet à Polono rege Turcis confœderato petendum, ut i-
 ter eis per fines suos concederet. Hoc abs rege Moscis infenso non dif-
 ficulter impetratum. Igitur ex inferiore Pannonia per Moldauorum a-
 gros Turcis tributarios, latissimosque Podoliæ campos, qui ad impe-
 rium Poloni spectant, profecta Turcarum 1555 c c 155 c c 155
 c c 155 Tartaris opem aduersus Moscos ferunt, eisque magna clade ad-
 fectis, munitiones quasdam occupant: quibus quum præsidia satis ualida
 imposuissent, eadem uia qua uenerant, Pannoniam repetunt. Verum
 quia per Podoliam redeuntibus, magnæ solitudines peragrandæ erant:
 ob commeatus inopiam maxima pars eorum cum equis perisse dicitur.
 Facta sunt hæc anno c 15 15 L X I X. Quo ipso tempore Moscus, ut
 ad finitibus Christianorum principum res suas constabiliret, cum Hol-
 fatorū duce Magno, qui Habselēsem & Oselēsem ditionē tenebat, agere
 cepit de cōtrahendo inter ipsum & sororē suā matrimonio, cui daturus in
 dotem esset, quidquid oppidorum, arcium, agri Liuoniorum in finibus
 occupasset. Conciliatæ sunt deinceps eo facilius inter hos illæ nuptiæ,
 quod Magni pater Christianus Danorum rex cum Mosco fœdus habue-
 rat, id quod à Friderico rege Magnoque Duce fratribus renouatum erat.
 Idem Magnus aliquanto post Reualiam quoque solerter occupauit, &^B
 eiectis Suedis eam sui iuris fecit. Hoc anno c 15 15 L X X accidit, quum
 proximè præcedenti Petrus Muccus & Matthæus Tidemanus cognatus
 meus, Danorū Lubecēsumque classis imperatores, singulari felicitate por-
 tum Reualiensem prima aurora pernebulam inuasissent, ex hostium classe
 maiorem nauium partem ingenti cum pecunia, supellectile bellica, mer-
 ciumque copia secū auexissent, reliquas numero ad xxx exussissent. quo fa-
 cto, non parum hostis imminutæ sunt uires, qui astuto cōsilio pacē expete-
 re se simulabat, ut sub induciarū prætextu arcessitis è Liuonia copijs, no-
 stros imparatos obrueret. Diximus insigni damno Moscū à Turcis adfe-
 ctum fuisse. Quapropter ablegatis ad Polonū suis hominibus, cū eo gra-
 uiter exoptulat, qui Turcis Christiani nominis hostibus ad se inuadendū
 per Podoliam eundi potestatem fecisset. Polonus contra queri quū de alijs
 priscis, tum recenti potissimū damno, quod ex uastatione Polozicoi & to-^C
 tius agri finitimi accepisset. Multis actis ultro citroque, tandē ad pacē ineun-
 dam anno c 15 15 L X X cōuenitur. Postulata Mosci hæc erant. Primum
 ne Turcas Polonus deinceps iter facere per ipsius imperiū contra se pate-
 retur. Deinde damnū datū refarciret. Tertio, filiū suum ad se reciperet, ar-
 bitratu suo moreque gentis educaret, ac successorē in Poloniæ regno Litua-
 niæque magno ducatu designaret. His se conditionibus pacē facturū osten-
 debat, quæ nisi reciperentur, dira quædā minari uidebatur. Ad ea Polonus
 primum respondebat, uelle se uicissim toties illata sibi damna præstari.
 Quod aut filiū Mosci attineat, eū se propterea sibi successorē nō designa-
 turū, quod in hac ætate, quæ satis adhuc uegeta sit, uxorē aliā ducere sobolis gi-
 gnendę causa cogitet. Minis Mosci usque adeo se nō terreri, ut si quidē bel-
 lum quam pacē malle Moscum animaduertat, maiores etiam Turcarum
 copias,

A copias, quàm nuper, in eius fines sit immissurus. Hoc modo quum pax certa constitui non posset, saltem ad indutias ventum accepimus. Hæc nos de bellis Moscorum, & finitimarum quarundam gentium, exponenda breui commentario propterea duximus: quòd pleraque, recentiora præsertim, longius disitis nationibus ignota, liberali præditis ingenio, rerumque gestarum apud externos studiosis haud iniucunda lectu, & aliqua ex parte fructuosa quoque futura consideremus. Sunt enim in his exempla nonnulla, quæ viros prudentes de maximis rebus commonefacere possunt. Nostram quidem operam atque studium lectores æqui bonique facere cupimus, & omnino facturos speramus.

F I N I S.

